

РЕЦЕНЗІЇ

Світлана Бибик

ЗІСТАВНА СТИЛІСТИКА: НОМІНАЦІЯ, СТИЛЬ, ТЕКСТ

(Рец. на: Сопоставительная стилистика русского и украинского языков / Г. Д. Басова, Т. М. Голосова, Ю. С. Лазебник, Н. Г. Озерова, І. А. Синиця, Л. М. Стоян, Г. М. Тупицька ; отв. ред. Н. Г. Озерова. – К. : Изд. дом Д. Бураго, 2014. – 384 с.)

Зіставна стилістика вивчає мову в дії, у функціональному використанні відповідно до змісту, мети висловлення і сфери його продукування. На сьогодні з поняттям “стилістика”, крім названого, пов’язаний цілий ряд гіперонімів – описова (стилістика ресурсу), функціональна (комунікативна), історична, ареальна. Кожний із цих розділів лінгвістичної стилістики має свій методологічний інструментарій, що допомагає пізнати системність у мовній стихії. У центрі ж здебільшого функціональний підхід, що забезпечує погляд на стиль як діяльність, у якій зміст і форма засобів взаємозалежні, взаємозумовлені та підпорядковані меті, формі, жанру висловлення.

На питання, як взаємодіють функціональний та зіставний підходи, автори рецензованої монографії відповідають так: зіставлення ведеться від змісту до мовних форм, що виражають цей зміст. Це ще прийнято називати ономасіологічним підходом у мовознавстві (С. 7). Дослідники підкреслюють, що зіставний метод, допоміжний при функціональному підході, принципово прагматичний: не знімаючи теоретичні питання, він допомагає

увизначити, підкреслити відмінності у стилістичних системах мов, що порівнюються, зіставляються на рівні мовних ресурсів, текстів як комунікативно-прагматичних утворень, а також стилістичних функцій його складників, значень національно специфічних слів, ширше – семантичних відповідностей між одиницями текстів і висловлень (С. 11). Ю. С. Лазебник особливо наголошує на тому, що специфіка сучасних зіставно-стилістичних досліджень – виокремлення “укрупненого об’єкта” – ідіостилів у цілому (С. 12).

Концепцію монографії “Сопоставительная стилистика русского и украинского языков” відбивають основні поняття, якими користуються її автори. Серед них *стрижневий – функціональний стиль* (поняття ф. с. дає загальне уявлення про специфіку та деякі основні особливості використання мови у певній функціонально-комунікативній сфері, С. 11), *стилістична функція* (за призначенням одиниць мови в тексті створити певний колорит, увизначити оцінку), *стилістичний прийом* (спосіб використання стилістичного ресурсу в тексті з виражальною метою, зокрема стилістичні прийоми метафоризації, трансформації фразеологічних одиниць, ремінісценції), *стилістичне вживання* (функціональне навантаження одиниці мови, що посилює її емоційно-експресивний, виражальний потенціал, змінює тональність висловлення), *стилістичний ресурс* (лексичні та фразеологічні засоби систем російської та української літературних мов).

Із-поміж функціональних стилів увагу дослідників привернули *газетно-публіцистичний* (*інформаційно-діловий, інформаційно-аналітичний, офіційно-інформаційний, неофіційно-інформативний, інформаційно-експресивний, репортажний, підстилі*), *повсякденно-літературний* (Н. Г. Озерова), *науковий* (І. А. Синиця), *виробничо-технічний* (Г. Д. Басова), *художній* (Т. М. Голосова, Ю. С. Лазебник, Г. М. Тупицька). Саме в такому порядку розмістилися розділи колективної монографії, що визначено, очевидно, роллю в сучасній мовній практиці створених за їхніми канонами текстів, участю у модифікації стильових норм літературної мови. Привертає увагу зокрема й те, як номіновано ці різновиди мови: поняття “стиль” уживається як синонім поняття “жанр”, “сфера

функціонування мови”. “Вибивається” з усталеної парадигми стилів, яка прийнята в українській лінгвостилістиці, поняття *повсякденно-літературний стиль*. Його аналог – розмовний, розмовно-побутовий стиль, побутова мова. Пор. визначення: “Повсякденно-літературний стиль – це жива мова освічених носіїв, здебільшого мешканців міста, на відміну від сільських діалектоносіїв” (С. 163). Кожний із розділів містить загальну інформацію про стиль, у них репрезентовано характеристику основних його ознак, подано стислий огляд наукових поглядів про його структурну та функціональну специфіку.

Які ж особливості сучасної української комунікації помічено в текстах певних стилів, обраних для аналізу з використанням зіставного методу дослідження?

Щодо мови ЗМІ, зокрема газет, Н. Г. Озерова відзначає такі явища: сприймання манери традиційно-книжного викладу як естетично неповноцінної, такої, що створює негативне враження (С. 107); рекламізація мови газети (С. 110); експресивізація заголовків (С. 123), посилення експресивних компонентів; взаємопроникнення стилів мови; вкраплення українізмів, використання алюзій, пов’язаних з українським фольклором, літературою, побутом (С. 153).

Специфічні риси українського повсякденно-літературного стилю – функціонування в ролі просторічних елементів російізмів (увідні слова, сполучники, дієслова-зв’язки), суржикових висловлень (С. 207).

Досліджуючи метамову науки крізь призму функціональних семантико-стилістичних категорій абстрактність, акцентність, лаконічність, логічність, модальність, оцінка, експресивність, гіпотетичність, І. А. Синиця фіксує аналогічні тенденції у побудові текстів згідно з жанрово-стильовими канонами поняттєвого мислення (С. 242). Подібні функціонально-стилістичні процеси охоплюють тексти виробничо-технічної документації, що спираються на спеціальну лексику, галузеву термінологію.

Автори розділу про теоретичні передумови зіставно-стилістичних досліджень російської та української поезії застерігають, що це “не результат проекції рівнів мови на сукупність текстів одного автора, а складне когнітивно-семантичне ціле – модель світу” з чотирма рівнями:

універсально-поетичним, антропо- та логоморфним, індивідуально-мовним і метасемантичним (С. 12).

Основу зіставних стилістичних праць становлять і проблеми взаємодії стилів російської та української мов – художнього, публіцистичного, побутового. Причина таких явищ – близьке контактування мов внаслідок історичних та соціальних обставин, наслідок – своєрідні результати культурної глобалізації (С. 380).

На великих відрізках висловлення, якими є тексти, справді виразно постають явища специфічного мовно-стильового вживання. Натомість зіставна характеристика лексико-семантичних, фразеологічних засобів російської та української мов (автор розділів – Л. М. Стоян) потребує не менших зусиль від дослідника. Найцікавіші висновки роблять на матеріалі, що фіксує семантичні інновації (метафоричні, функціональні переноси, зміни семантичного обсягу слів, семантичне калькування). А власне національно-специфічний компонент семантики найбільше виявляє аналіз розмовної фразеології, зокрема компаративної, т. зв. еталонних порівнянь.

Загалом співробітники відділу російської мови Інституту мовознавства НАН України ім. О. О. Потебні підготували цікаву різноаспектну працю, в якій поєднано рівневий підхід до зіставлення стилістично маркованих одниць мови та текстовий аналіз висловлень, що репрезентують найактуальніші сфери життя української та російської мов. Такий ракурс аналізу виявив швидше подібне, ніж відмінне, контрастивне, у стилістичних ресурсах, комунікативних системах російської та української мов.

Монографія прислужиться усім, хто цікавиться питаннями стилістики тексту, хто викладає курси лінгвістичного аналізу, лінгвостилістики, лексики та фразеології як у школі, так і у вищих навчальних закладах.